

СТАН ЗБЕРІГАННЯ ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ВЕБ-САЙТАХ ОБЛАСНИХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Ірина Тюрменко – д.і.н., проф.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

THE PRESERVATION STATUS OF HISTORIC AND CULTURAL HERITAGE ON WEBSITES OF REGIONS STATE ARCHIVES OF UKRAINE

Iryna Tiurmenko – Doctor of Sciences (History), Prof.
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article provides an overview of the results of the first stage of the research carried out in the framework of InterPARES Trust aimed at preservation of digital historic and cultural heritage on websites of oblast state archives of Ukraine. The methodology of an expert evaluation of websites in terms of their nature and sizes of digitized documents is described.

Key words: UNESCO «World Memory», Charter of Preservation of Digital Heritage, InterPARES Trust, oblast state archives, website, digital historic and cultural heritage.

Збереження електронних записів є одним з глобальних викликів інформаційного суспільства. Розуміючи великий ризик втрати масивів документальної інформації, ЮНЕСКО розробила програму «Пам'ять світу» (1993 р.). На її основі 32-а Генеральна конференція ЮНЕСКО у Парижі 15 жовтня 2003 р. прийняла Хартію збереження цифрового надбання, яка виробила стратегічний план в частині цифрової спадщини. Однак цифрові ресурси і досі знаходяться в зоні ризику через нестабільність Інтернету, швидку зміну носіїв цифрової інформації, економічні проблеми, техногенні катастрофи, війни, з чим, зокрема, зіткнулась Україна.

Україна також стала учасницею великомасштабного проекту зі збереження цифрової спадщини. Зокрема, у 2011 р. країна долучилася до проекту «Світова цифрова бібліотека», внаслідок чого шість українських бібліотек стали його партнерами. Не менш важливим для України є збереження документальної спадщини, яка міститься в центрах національної пам'яті – архівних установах.

Розуміючи важливість цього питання, група викладачів, аспірантів і студентів кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету з грудня 2013 р. включилась у міжнародний проект InterPARES Trust з дослідження соціально-етичних умов зберігання цифрової історико-культурної спадщини. Перший етап проекту стосується умов зберігання історико-культурної спадщини на веб-сайтах обласних державних архівів. Спочатку вивчалась нормативно-правова база функціонування електронного документа. У ході дослідження було проаналізовано понад 60 міжнародних стандартів та 30 національних нормативно-правових документів України. До збереження електронної спадщини українські фахівці звернулися відносно

недавно. Це певною мірою пояснює відсутність або часткове представлення в українських документах (методичних рекомендаціях, положеннях, указах, переліках, інструкціях) нормативних вимог міжнародних стандартів. Українські нормативно-правові акти містять інформацію про електронний документ, визначають основи здійснення електронного документообігу та обміну електронними даними, описують процес застосування електронно-цифрового підпису для надання електронним документам юридичної сили, встановлюють вимоги до архівного зберігання електронної інформації. Мало уваги в українському законодавстві приділено проблемі збереження автентичності, цілісності та доступу до цифрової інформації.

Окрім того, були проаналізовані умови зберігання історико-культурної спадщини обласними архівними установами України. Об'єктом моніторингу стали веб-сайти 22 обласних архівів окрім архівів Донецької, Луганської областей та Автономної республіки Крим. Станом на квітень 2014 р. за даними веб-сайтів обласних державних архівів загальна кількість фондів становила 148 611 найменувань та 11 471 828 одиниць збереження. Однак не всі архіви ведуть облік документальної бази в лінійних метрах стелажних полиць. Такий облік було виявлено в державних архівах Вінницької, Львівської, Полтавської, Черкаської та Хмельницької областей. За цими даними обсяг фондів становить 127975 лінійних метрів.

Загальний аналіз архівних фондів та їх представлення на веб-сайтах слугували відправною точкою у вивченні середовища веб-сайтів та розробленні програми експертної оцінки збереженості історико-культурної спадщини. Контекстна поведінка системи веб-сайтів вивчалась протягом червня–жовтня 2014 р. за наступними параметрами: прозорість, ефективність, доступність, реактивність, засоби доступу, електронні архіви/електронні документи, актуальність інформації, зворотній зв'язок, мови сайтів, збереження, обсяг оцифрованих документів, соціальна відповідальність, довіра.

У даній роботі розглядаються результати, що стосуються видового складу оцифрованих документів, стан їх збереження та засоби доступу до цифрової спадщини через веб-сайти обласних державних архівів. Електронні засоби доступу до фондів, або за термінологією усталеною в Україні, електронний науково-довідковий апарат має на своїх веб-сайтах 71% обласних архівів. Він представлений анотованими електронними каталогами метричних книг. Такі каталоги зафіксовані на сайтах державних архівів Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Одеської, Волинської, Київської, Харківської, Черкаської, Дніпропетровської областей, що складає 41%. Слід зазначити, що усі розміщені на сайтах документи супроводжуються науковим апаратом. Виключення становить опис документів, розміщених на сайті Державного архіву Хмельницької області, де не всі електронні документи мають номер фондів і справ, з яких вони були відібрані для оцифрування.

Важливим для користувачів є можливість ознайомитись з документами через електронні путівники. Зокрема, 36% сайтів обласних архівних установ

не мають електронних путівників. З 64% сайтів архівів, що їх мають, 29% сайтів містить електронні путівники по окремих фондах. Це стосується Державних архівів Запорізької, Одеської, Київської, Львівської областей. Загалом по Україні 71% сайтів з 64% вже вказаних сайтів архівних установ, що містять електронні путівники, представляють у них усі наявні архівні фонди.

Значно спрощують процедуру доступу до архівних фондів електронні анотовані реєстри описів фондів. Моніторинг сайтів показав, що 68% сайтів архівних установ містить реєстри описів значної кількості фондів. З них 40% сайтів, а саме: сайти Державних архівів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Київської, Чернігівської, Івано-Франківської областей мають анотовані реєстри описів лише по окремим фондам. Зокрема, до здобутків Державного архіву Дніпропетровської області можна віднести анотовані реєстри описів усіх метричних книг та підключення веб-сайту архіву до веб-порталу Дніпропетровської області «Відкрита влада». Державний архів Харківської області має бази даних про громадян, вивезених до Німеччини під час Другої світової війни (94807 прізвищ), розкуркулених громадян (46824 прізвища), є показчик до метричних книг (40029 записів).

Значну роботу проводять архіви з розсекречення документів. Відсоток інформації про такі документи досить значний. 86% сайтів архівних установ містить таку інформацію, з яких електронні анотовані реєстри описів розсекречених документів розміщені на сайтах Державних архівів Дніпропетровської, Кіровоградської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Миколаївської областей, що становить 37%. Решта сайтів архівних установ має лише інформацію про такі документи.

Важливим етапом дослідження стало встановлення наявності діючих електронних архівів, а по можливості – обсягу оцифрованих документів. Для аналізу були відібрані наступні події: електронні виставки документів, колекції унікальних документів, колекції фотодокументів, колекції карт; наукові публікації.

Моніторинг подій показав, що 95% сайтів архівних установ мають електронні виставки документів. Найбільша колекція он-лайн виставок станом на квітень 2014 р. була зафіксована на веб-сайтах Державних архівів Львівської області (52 цифрові виставки), Чернігівської області (34 цифрові виставки), Запорізької області (30 цифрових виставок), Луганської області (27 цифрових виставок). Інші сайти архівних установ в середньому мають від 7 до 15 тематичних он-лайн виставок документів, фотографій, листівок тощо.

Колекції унікальних документів містять сайти Державних архівів Чернігівської та Вінницької областей, що складає 10%; колекції фотодокументів можна віднайти на сайтах Державних архівів Запорізької, Полтавської, Чернігівської областей, що складає 14%; колекцію карт розміщено на сайті Державного архіву Одеської області, що складає 5%. Наукові публікації розміщені лише на 54% сайтах обласних архівних

установ. Відповідно 46% сайтів не мають електронних публікацій. Це – Державні архіви Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Харківської, Херсонської областей.

До історико-культурної спадщини були віднесені не лише колекції архівних документів, а й інформація, що присвячена актуальним новинам, діяльності архіву. Аналізувалась актуальність інформації, повнота її представлення на сайтах та періодичність оновлення. Зокрема, було встановлено, що найповніше за параметрами: події в державі, закони, нормативно-правові акти, галузеві стандарти, події в архівних установах, ювілейні та пам'ятні дати, персоналії, подають Державні архіви Запорізької, Закарпатської, Полтавської, Тернопільської областей, що становить 22%. Решта сайтів архівних установ (78%) подають інформацію за групами окремих рубрик. Статистика новин виявлена лише на 11% сайтів. Вона присутня на сайтах Державних архівів Сумської та Кіровоградської областей.

Що стосується електронних архівів, то проведений моніторинг сайтів обласних державних архівів показав, що лише Державний архів Одеської області зазначив існування електронного архіву, що становить 5% від загальної кількості протестованих сайтів. Однак цей архів в процесі наповнення, тому його можна назвати електронним архівом з певною долею умовності.

Однією з нагальних проблем, що стоїть перед архівними установами є довгострокове зберігання документів на різних носіях інформації, про що йдеться, зокрема, в Законі України «Про національний архівний фонд та архівні установи» (1993, 2001 із змінами). Однак на сайтах архівних установ станом на квітень–жовтень 2014 р. не було виявлено інформації щодо політики довгострокового і короткострокового зберігання електронних документів, так само як і інформації про план відновлення інформації на випадок техногенних катастроф.

Отже, проведений аналіз веб-сайтів на основі розробленої методики моніторингу виявив завдання, які стоять перед архівами установами у справі збереження цифрової документальної спадщини. Перш за все – це створення єдиної бази даних оцифрованих документів, а також реєстрів описів фондів архівів, що сприятиме полегшенню доступу до пошуку документів та роботі з ними. Варто вести облік оцифрованих документів. Слід використати світовий досвід, і зокрема Франції, щодо вимірювання кількості оцифрованих документів у лінійних метрах/кілометрах стелажних полиць. Такий облік є узагальненим показником і праці архівіста і роботи архіву загалом. Потребує удосконалення політика відбору документів для оцифрування та створення колекцій документів. Конче потрібна для українських архівів розробка стратегічного плану щодо збереження цифрової документальної спадщини на випадок війн або техногенних катастроф.